

Bytí a dění. Gottfried Benn o knize Julia Evoly Vzpoura proti modernímu světu

U příležitosti československého vydání **Evolovy** knihy *Vzpoura proti modernímu světu* u nakladatelství **Sol Noctis** parafrázujeme rozsáhlou recenzi Gottfrieda Benna *Sein und Werden. Zu Evolas Buch „Erhebung wider die moderne Welt“* z roku 1935.

Benn konstatuje, že Goethe je jediným z velkých Němců, jenž se nikdy nepustil do systematizování dějinného procesu ani vědecky nezpracoval žádné historické téma. Zato Schiller, Hölderlin, Kleist, Herder, Hegel, Ranke, Treitschke a celá plejáda moderních kulturních filozofů ano! A byl to opět Nietzsche, kdo první varoval před „horečkou historicismu“, jenž se v německém národním státě stal konstituujícím prvkem jak sotva u jiného národa. A teď najednou Evola a jeho *Vzpoura* – hybná síla proti historii! „Jak tomu rozumět?“ táže se básník.

Evolovi totiž historie, která pro něho začíná mezi sedmým a šestým stoletím př. n. l., je už jen koncem, je to **moderní svět**. Co bylo předtím, je **tradiční svět**. 1] Úpadek tedy klade ještě hlouběji než Nietzsche, který si jej spojuje s rozkladem duše u Sokrata (470 až 399), „prvního moderního člověka“. Klíčovými převody dalšího rozkladu tradičního světa v moderní jsou pak podle Evoly pád Říše římské a nástup křesťanství, zánik feudálně-císařského světa, humanismus a reformace. Svět profánní kultury, plebejské ideologie, slepé moudrosti, ragnarök, „soumrak bohů“. Mezi oběma světy Evola velice ostře rozlišuje, „je to antropologická teorie tak ostrého dualismu, jak ho u nás známe u Schellinga,“ upozorňuje

Benn s tím, že ve „Vzpouře“ je Schelling opakovaně citován.

Na otázku, co to tedy vlastně **tradiční svět** je, si Benn odpovídá, že „předně **nová fascinující představa**, žádný naturalistický, historický pojem, nýbrž **vize, formulace, magie**“. (Avšak co je na této vizi epochální, v čem spočívá kouzlo knihy, zdůrazňuje Benn, je její ‚materiální podložení‘, ‚morfologické zajištění‘ napříč kulturami!) 2] V tomto pojmu se kultury osvobozují od humanismu a historismu, principy jejich vzniku jsou přeneseny na metafyzickou úroveň, kde jsou ve volném stavu rekonstruovány a dávají *obraz* raného, vysokého, transcendentního, tradičního člověka, člověka, který v sobě nese Tradici. Nauka tohoto raného člověka je tedy taková, že se dnešnímu časnému (*aktuálnímu*) Evropanu, má-li vůbec prostředky se jí duchovně přiblížit, musí jevit jako naprosto katastrofální, abnormální, destruktivní, neboť zní:

„Existují dva řády, jeden fyzický a jeden metafyzický; dvě přirozenosti: jedna nižší a jedna vyšší; nižší je **stávání se** [*Werden*], vznikání, vyvíjení se, vyšší je **bytí** [*Sein*].“

Nižší je: proudění, neklid, potřebnost, žádostivá seberealizace, bezmoc se naplnit; vyšší: kázeň, očista, askeze, bytí v sobě, vznešenost. Jinými slovy tato nauka dává takto obraz původního, „primordiálního“ člověka: člověk je Duch, osamělý, osudový Duch. 3]

Tradice znamená: Duch. Neproměnný, neredukovatelný Duch, Duch bez vznikání. *Panta rhei* – to je příroda. Člověk, míra všech věcí, to je Duch. Míra všech věcí: opatrovaná v ritu, uznávaná v oběti, vtělená do kast, konstrukční princip slunečního stolce, na němž královská božstva dlí jako střed, osa, oj kola. To jsou raní vládci, solární, olympští, je jim cizí láska, láska k bližnímu, pokora, soucit, v rozpětí jejich duchovních sil ještě není žádné já, „vznikání“ není nic, „konání“ není nic, jejich atributy jsou uzavřenost, odloučenost, jejich principem duchovní centrálnost.

Existují dva řády, duchovní a přírodní: Duch, to je askeze a forma; příroda, to je absence ohraničení, neformo, bujení. Existují dva stupně: Duch, to je doktrína ušlechtilých, „nepřístupná sprostým“.

Tato diference stupňů proniká celou antropologií, také vztah mezi mužem a ženou.

Duch se v Tradici nazývá „nepsoutaným“, „autoritou“, „božským“, „svrchovaným“, je nepřístupný, z něj vystupují světy.

(Ta) Moderna, bez Ducha a bez Tradice, skáče okolo světů, aby vše vybádala, scestovala, balamutila, vyčenichala, Cookovský universalismus, velebený v lůžkových vozech jako faustovský a prométheovský, ve srovnání s Duchem však animální, proletářský, podsvětní, delirický.

Tradiční člověk je „bdělé duchovní povahy“; sluneční symboly, uranské sféry, esence z ohně a světla jsou jeho vizualizacemi, ostrovy a horské vrcholky jsou jeho vizemi.

Napětí k nebiologickému světu však povolilo, projevilo se morálně: zjemnění, štěstí, humanita byly tím, co nás svedlo, svedlo dolů. V tom se Evola shoduje s Nietzsche, perspektiva je ale jiná. Evropská historie pro Evolu není jako pro Nietzscheho biologickou arénou Titánů, velkých jednotlivců, ale to, co Evropa vydává za historii je – stručně řečeno – **konvence**. Tato konvence znamená: nedejme se mezinárodně pohnout ke kladení jistých otázek, na něž stejně nemáme odpověď a na jejichž nezodpovězení přece konec konců spočívá štěstí většiny. Uchovejme si štěstí a klid. Neboť tato konvence odsunuje stranou, aby historie byla viděna tak, že претенdent se na trůn dostává jak kozák do sedla, z motivů tradičního světa, konsekrace, regenerace, posvěcení nezůstává nic, zato jej ale žene aktuálnost, pokleslost, žvanivost a lemuje ideologie. Pretendent vstupuje do pojmového světa, ekonomické způsoby jej oplétají svými motivy, zmocňují se jej propagandisté, kulturní filosofové mu poskytují své talenty.

Alexandr jistě nevěděl nic víc, než že se svými vojáky přešel řeku, nic nesnil méně než periklejský sen, po vítězství však z Alexandrie přijeli stoikové a dodali mu fráze pro jeho bitvy, a co nyní zvítězilo, byla panhelénská idea. Karel Veliký poruší smlouvu z Quierzy, tedy ujednání s papežem, staví se mimo nauku, spáchá bratrovraždu, rozvod, zapuzení choti, pak ale dobije Pávii a teď přicházejí langobardští teologové a dosvědčují, že francká velmoc by odpovídala Augustinově božímu státu a imperialismus Arnulfa Korutanského se přeměňuje v predestinované křesťansko-západní vítězství.

Nejprve dobývání, pak idealismus!

Anebo francouzský případ Korsičana, s nímž se namísto té staré, dynastické, definitivně prosadila nová ideologie „všechna sláva Francii“: několik bulvárů prolomených v hlavním městě a široké vojenské silnice na venkově, to zůstalo, zbytek rozplynul jak extravagantní fyziologie. Co je to tedy: – tu a tam, vítězství a ztráty, náhoda a nutnost, loupeže a fráze, střelný prach a plakáty –: dva tisíce let omamování, dva tisíce let úpadku, dva tisíce let „historie“. 4]

Před to se staví Evropa a její konvence, zdobí se schillerovskými fikcemi, zahaluje se do Nietzscheova biologismu, zastírá svůj pád z nadbiologického světa, svoji ztrátu jádra, počátku, své nesmyslné okraje, svou prázdnotu, nicotu, své holé násilí. **V tradičním světě existoval reálný vztah mezi Duchem a skutečností, mezi Duchem a Mocí**, vítězství nikdy nebylo náhodné, neštěstí bylo vždy zasloužené; zde, v tomto druhu „historie“, je vše lidské, pudové, vysvětlitelné, omluvitelné nebo, abychom užili toho nejsublímovanějšího zastření devatenáctého století: dialektické.

„Mohlo by to ale být jinak? V hnutích fašismu a národního socialismu, ježto uplatňují svůj rasově-religiózní axiom, spatřuje Evola možnost čerstvé vazby (viz lat. *re-ligo* – uvázat) na tradiční svět, nové legitimování (= zprůkaznění) vztahu

mezi Duchem a Mocí (ano, na pozadí Evolovy nauky člověk vidí hloubky a epochálnost těchto hnutí obzvláště zcela jasně); ale přes tuto jedinou naději – mohlo by to být jinak?“

Člověk k tomu má jen málo znamení, málo stop, a ty ukazují zpět. 5] A co mu odpovídá, co v něm vyhlíží? Z tradičního světa vzhlíží hrozivě temná tvář, ne něco lidsky hřejivého, božsky dobrotivého, ale sfinga! Vystupuje ticho, poměr vzduchu a dechu, výpar pradávnoho světa, prastarý led, třes z cyklů bez počtu... Co mluví z tohoto ticha: utopená loutna touhy, požitku, štěstí, ambivalencí, lidskostí? Ne, něco absolutního: Duch!

Centralita, středovost, *ens realissimum* (= nejskutečnější jsoucí, nejreálnější bytí) Descarta, absolutní vlastnictví já, absolutní holé vlastnictví, realita v pravém slova smyslu.

Člověk: jsoucí, prostý, solitérní, hrůzu nahánějící, před nímž jsou bozi pomíjiví. Smrtný nepřítel historie, anonymní, bezejmenný – : buňka, čistý Duch. 6]

„To vyhlíží a to spasí ty, kteří žijí v řádech, v elitismu, v askezi, v postech. V klášteřích, černí mniši, nemnozí, v nesmazatelném tichu, v neměnné pasivitě, proti nimž by trapisté působili jak derviši. Tam zažívají konec, půlnoc. Tam naplňují funkci propojení a předávání od počátku živoucího z jednoho cyklu do druhého. Díky nim je Tradice přese všechno přítomná, plamen hoří. Jsou probudilí, a když nadejdou časy, povedou síly vzkříšení. Není to míněno obrazně, nýbrž ve smyslu a se zřetelem na metody tradice reálně. Tak zhruba kniha končí. Kdo ji četl, změnil se.“

Gottfrieda Benna kniha Julia Evoly změnila, učarovala mu na léta. 7] Z její recenze již jasně vysvítá básníkovo „zklamání dějinami“, totiž z „mutací“ v novém státě. Pod její duchovní záštitou si také už chystá návrat do armády jako „způsobu aristokratické formy emigrace“:

„Co nám dnes zůstává, je jen jedno: elitismus, řád a mlčení, tak nějak to učí tato výjimečná, aristokratická kniha.“

Některé interpretace vyzdvihují pasáže o „pretendentovi moci“ jako první Bennovu kritiku Hitlerova režimu. V závěrečném líčení kasty „neznámých nadřazenců“, kteří se od druhé poloviny 19. století opakovaně vynořují v hermetické literatuře, Benn vytyčuje vlastní budoucí pozici po svém „vystoupení z dějin“. Později ji nazve „Ptolemaiovec“, 8] vyzdvihne a vykreslí ve stejnojmenné novele z poválečného rozstříleného, vyhladovělého a demoralizovaného Berlína. Ony „černé sutany“ již z jeho slovníku nezmizí...

Poznámky:

1] Podobnou chronologii stanovují např. i úvahy židovského filosofa Viléma Flussera o vztahu mezi texty a obrazy: „Zdá se, že už jednou, nejpozději v průběhu druhého tisíciletí př. Kr., nabylo toto odcizení člověka od jeho obrazů kritických dimenzí. Proto se někteří lidé pokusili upamatovat na to, jaký byl původní záměr obrazů. Pokusili se obrazové clony (mezi sebou a světem: lat. *medius*) roztrhnout, aby si uvolnili cestu do světa, který se nacházel za nimi. Jejich metoda spočívala v tom, že vytrhávali obrazové prvky z povrchu a řadili je do řádků: vynalezli lineární písmo. A tím **překódovali kruhový čas magie v lineární čas historie**. To byl počátek dějinného vědomí a dějin v užším slova smyslu. Od té doby bylo dějinné vědomí zaměřeno proti magickému vědomí.“ V. Flusser, *Za filosofii fotografie*, Praha 1994, str. 10.

Dále Flusser připomíná třeba odpor židovských proroků k obrazům a fakt, že tou měrou, jakou křesťanství potíralo pohanství, si osvojovalo obrazy a stávalo se samo pohanským. Ne náhodou Benn určuje jako konstitutivní prvky fašismu „formu“ a „styl“, jádrem „konzervativní revoluce“ jsou „ideje beze slov“ (Spengler), Armin Mohler mluví o „uvolnění obrazů“. Nezanedbatelná je přitom i role techniky, „technických obrazů“ (fotografie, film).

2] Jen poznámkový aparát čítá v prvním vydání *Erhebung wider die moderne Welt* přesně sto stran.

3] Benn k Evolově vizi samozřejmě nepřistupoval nepřipraven, oslepen „liberálně-kapitalistickým provozem“. Jejich vidění světa se namnoze napájelo ze stejných pramenů (Platón, Nietzsche, Spengler aj.). Zde konkrétně se jedná o pojetí člověka, jak ho popsal německý paleontolog Edgar Dacqué v knize *Urwelt, Sage und Menschheit* (1928), jež Benn velmi ovlivnila. Evola ji ve „Vzpouře“ cituje na str. 438 (Deutsche Verlags-Anstalt Stuttgart 1935).

4] Nutno poznamenat, že takto skepticky evropské dějiny rádi vidí, hodnotí a vykládají i židovští filosofové jako Derrida, Bernard-Henri Lévy, Foucault, celá Frankfurtská škola. A nikdo se tak nechopil Nietzscheovy kritiky historismu jako Karl Popper! Touha ukončit dějiny v bezčasí věčnosti zůstává v tradici židovského myšlení obzvláště živá.

5] „Představa západního člověka, že kultura je záležitostí knih, obrazů a památek je dětinská; a je pravděpodobné, že národy které dosáhly nejvyšších stupňů duchovní činnosti, po sobě nezanechaly žádné stopy tohoto druhu – možná žádné stopy vůbec – a myšlení se u nich neprojevovalo jiným způsobem než ústně.“ Jean Dubuffet, *Dusivá kultura*, Praha 1998, b. p. Dubuffet (1901–1985) se dokonce domnívá, že psaní způsobuje mnohem více než ústní vyjádření ztěžknutí, spoutání myšlení.

6] „Pouze organická masa nese transcendenci, transcendenci rané vrstvy“, zdůrazňuje Benn ve své „Řeči v Akademii“, v níž se Dacqué spojuje s Jungem: „Pokus o souvislost mezi realitou mýtů, paleontologií a analýzou mozkového kmene.“ Srov. také *Dórský svět*, str. 71. Toto je ovšem básníkův výklad, u Evoly takový biologismus nenajdeme.

7] Až v dopise z 11. prosince 1938 svému dlouholetému důvěrnému příteli Oelzemu svěřuje:

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

„Pak přišel Evola se svým moderním a tradičním světem. Víte, jak jsem ho ctil. Ale že ten starý dobrý tradiční svět s jeho imperiálními symboly byl tentýž starý dobrý drek dějinného světa, je snad pozvolna jasné.“ Cit. podle: Gottfried Benn, *Das gezeichnete Ich: Briefe aus den Jahren 1900–1956*, 1964, str. 57.

8] Původně autor přednovověkého, negalileovského *obrazu* světa, Klaudios Ptolemaios (85–165).